

Кирило-Методиевски Научен
Център БАН
23 април 2024 г.

Славянските
средновековни преводи
на цикъла за чудесата на
свети Мина: състояние на
изследванията, извори и
текстологически
проблеми

Ян Страдомски
Ягелонски университет в Краков

Across centuries, languages, and cultures: The Miracles of Saint Menas as a historical source, literary composition and liturgical text

Poprzez stulecia, języki i kultury: Cuda św. Menasa jako źródło historyczne, utwór literacki i tekst liturgiczny

NCN 2021/41/B/HS1/00550
(2022-2025)

Ръководител на проекта: dr Przemysław Piwowarczyk, prof. UŚ

Изследователски екип: Julia Doroszevska, Filip Doroszewski, Rafał Zarzeczny, Mirosław Cichoń, Jan Stradomski

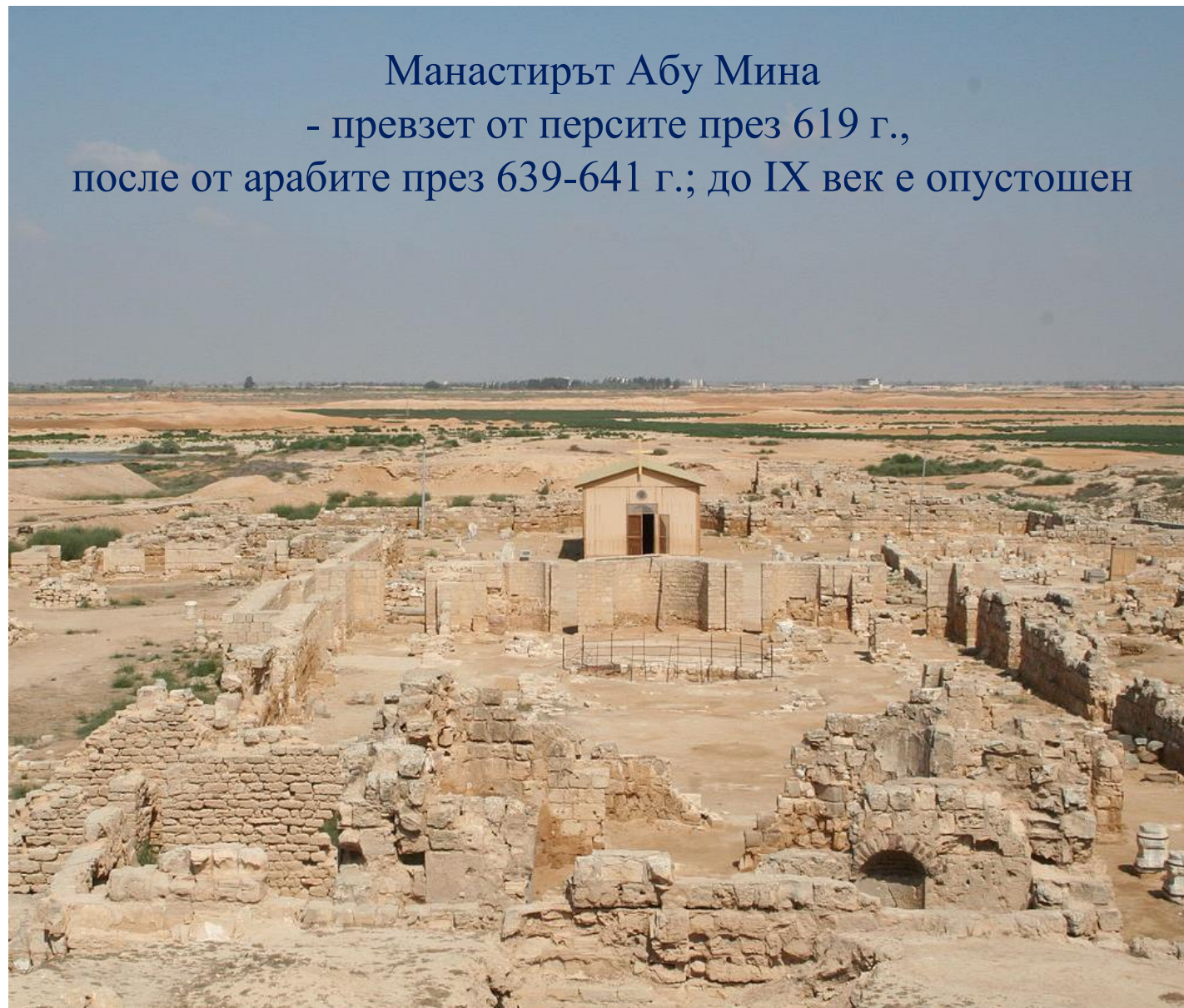
Сътрудници и консултанти: Agata Deptuła, Nikoloz Aleksidze, Diana Atanassova-Pencheva, Luigi Silvano, Ángel Narro, Ewa Wipszycka

Агиография vs. история

1. Топономастиката и археологията – реконструкция на начална култова зона (Египет – Мала Азия)
2. Хронология и образът на светилището Абу Мина
3. Организационна структура на светилището (икономос, протойерей, монасите)
4. Икономическият живот на светилището (отглеждане на скотове, приноси от поклонници)
5. В цикъла много наказващи чудеса, но почти липсват изцерения
6. Чудесата са фокусирани върху икономическата страна на живота в светилището

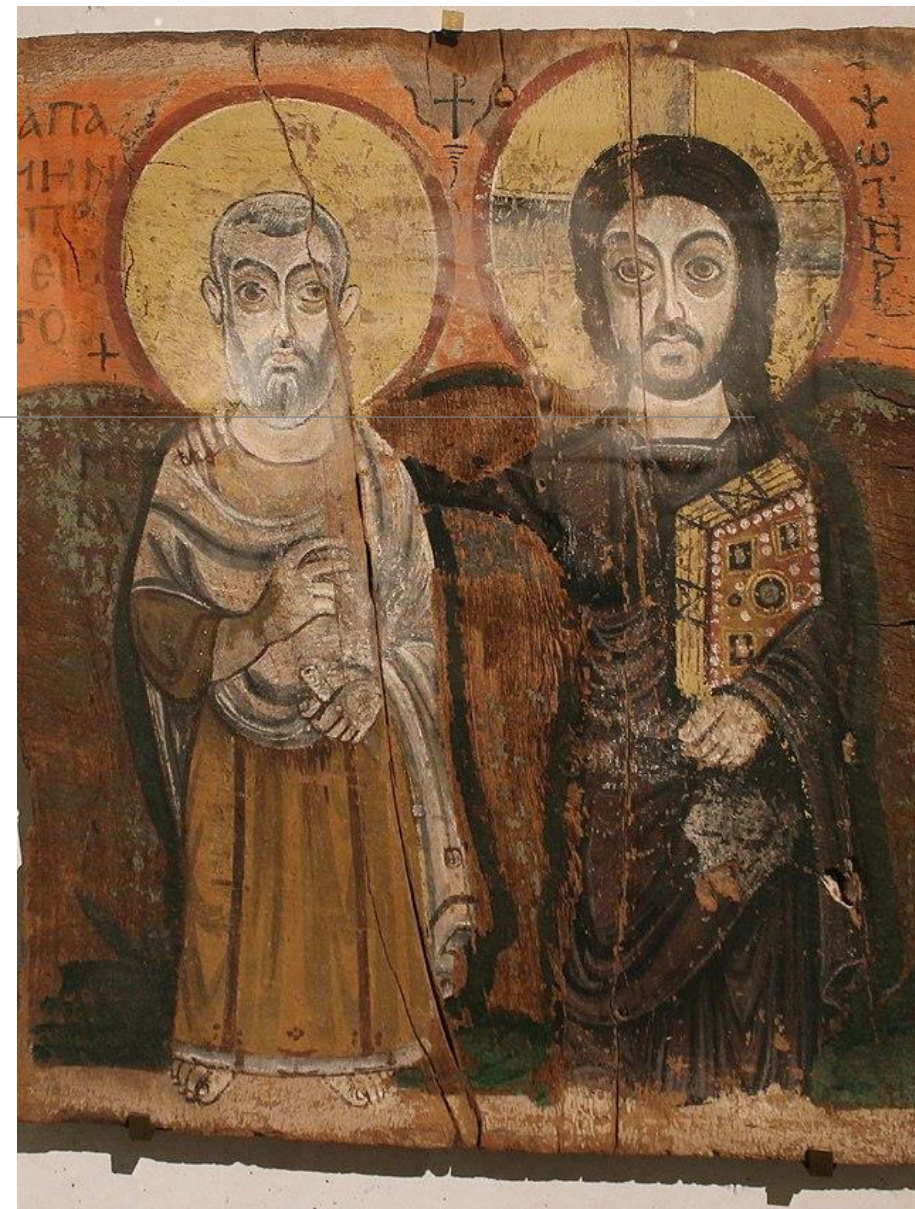

Манастирът Абу Мина
- превзет от персите през 619 г.,
после от арабите през 639-641 г.; до IX век е опустошен

Св. Мина – кой от?

1. **св. Мина (ΜΗΝΑΣ)** – † кон. III в., войник и мъченик, почитан в Абу Мина - манастир и център на религиозно поклонничество в Египет, ок. 45 километра югозападно от Александрия (S00073, BHG 1254-1269)
2. **св. Мина от Кютахия (Котуански) = (?) св. Мина Египетски**
2. **св.св. Мина, Ермоген и Евграф** – † 313, мъченици от Александрия (S02619, BHG 1270)
3. **св.св. Мина и Минаиос** – мъченици почитани в Константинопол (S01698)
4. **(св.) апа Мина (ΜΗΝΑ)** – V-VI в (?), игумен из манастира Бавит (Bauein, среден Египет)

Цикълът за чудесата на св. великомъченик Мина

1. Първична сбирка съставена вероятно в манастира Абу Мина.
2. Стигнали до нас варианти (най-старият ръкопис е от 892 / 893 г.) подражават оригинала, но те са вече редактирани извън Абу Мина (патриаршията в Александрия?).
3. Датировка по текстологически анализ сочи края на VI в. като време, когато се създава ядрото на колекцията.

Miracle	Greek collection (BHG = Pomjalovskij 1900)	Slavic collection (= BMЧ)	Coptic collection (ed. Drescher / Devos)	Arabic collection	Ethiopic collection
The Isaurian Pilgrim	1	1	2	5	7
Eutropius and the Silver Plates	2	2	3	7	8
The Female Pilgrim (Sophia)	3	3	4 (in part)	9	18
The Jew and the Christian	4	4	8	10	5
The Paralytic and the Dumb Woman	5	5	9	11	6
The Samaritan Woman	6	6	16	23	17
Three Brothers, the Pigs, and the Crocodile	7	7	10	12	9
The Poor Woman's Sheep	8	8	14 (in part)	15	15
The Barren Camel	9	9	1	17	1
The Foal with Three Legs	10	10	6	19	3
The Wood-offering	11	11	11	13	10
The Possessed Man	12	12	15		16
The Swine Thief	13	13	5	18	2
The Pig Killed by the Devil			7	20	4
The Swine-killer			12	14	11
The Abused Female Pilgrim			13	4	14
The Water Miracle			17	16	19
The Resurrected Worker				1	
The Falsely Accused				2	
The Possessed Jew				3	
The Unjust Merchant				6	
The Snake in the Vessel				8	
The Swine-offering				21	12
The Stolen Horse				22	13

Южнославянски ръкописи:

1. Мъчение (дометафрастово), ВНГ № 1254
2. Цикъл от чудеса, приписвани на Тимотей, епископ Александрийски, ВНГ № 1256-1269 – теоретично трябваше да са 13 на брой, но на практика само 7.
3. Една кратка редакция на чудесата в ркп. Драг. 822. – 6 чудеса.

Источнославянски ръкописи:

1. Мъчение (дометафрастово), ВНГ № 1254
2. Цикъл от чудеса, приписвани на Тимотей, епископ Александрийски, ВНГ № 1256-1269 – в два варианта: в избран вид (само с 6 чудеса) и с всички 13 чудеса

Славянски преводи на цикъла за чудеса на св. Мина

Протограф (гръцка ред.)
(ВНГ, N 1256-1269)

Превод А

България, ок. X в.

Чети-минеи
(староизводни)

Сборници
(агиографски,
календарни)

Пролози
(синаксари)

Чети-минеи
(новоизводни)

Превод В

България, ок. X в. (?)

Чети-минеи (пред-Макариевски)

Велики чети-минеи на митр.
Макарий

МѢА НОБМВРІА ВЪ АІ ДЕНЬ,
СТРАДАНІЕ СѦГѦ ВЕЛИКОМЪНКА МЪНЫ.

Ѧ М,
ТАФІА
СТА
ТЫСАЩ
НИКА

СѦГЪ МЪНКА МѢА ВЪ ЕГЪПТАНИИ БѢ РОДОМЪ, ВЪРОМЪ
ЖЕ ХРЪТІАНИИ, И ІАНОМЪ КОМЪ, ПОДЪ ВЛАСТІЮ ТРЪВѢНА
ФІРМАНА ВЪ КОПЪДЪВЪСЪ МИТРОПОЛІИ ПРЕВЛАЩЪ.
ЦАРЕТВОВАХЪ ЖЕ ТОГДА ДІОКЛІАНИИ И МАКСІМАНИИ НИ-
ЧИТЪВІИ ЦАРЕ, Ѧ НИХЪЖЕ ЕГДА ИДЕДЕ ПОВІЛЕНІЕ ВО ВСѦ СТРАНИ,
ДА МЪЧИМИ И ѦЧЕНІАМИ БѢДУЮТЪ ВСИ ХРЪТІАНИ ИДЪШОМЪ НЕ ПОКЛА-
НАЮЩИСЯ, И БѢХЪ ВЪЕРІИ КЪ ЖИТВАМЪ ИДЪШОМЪ ВСЕДО ПРЪ-
ИЗЪДЪАМИ: ТОГДА БЛАЖЕННЫЙ МѢА, НЕ ТЕРПѦ ТАКОВАІА БѢДА
ЗРѢТИ, НИ ХОТѦ ВЪДѢТИ ПОЧИТАЕМЫА БИЗЪШОМЪ ИДЪОЛЫ, Ѧ
СТАВІ КОМЪСТВО СВОЕ, И ИДЕ НА ГОРѢ ВЪ ПЪСТЫНИ, ЛЪЩИ ИЗЪВОЛА
ЖИТИ СО СЕБЪРМІ, НИЖЕ СЪ ЛЮДІАМИ НЕБѢДУЩИМИ БГА. И ПРЕВЛАЩ
ИХЪТІАСА ВЪ ГОРАХЪ И ПЪСТЫНАХЪ, ПОУЧАСА ВЪ ЗАКОНѢ ГЪНИ,
ПОСЛОМЪ ЖЕ И МАТВЕИИ ѦЧИША СВОИ ДѢШЪ, И ЕДИНОМЪ ИЧІНИ-
НОМЪ ДЕНЬ И НОЦЪ СЛЪЖА БГѦ. ВРЕМЕНИ ЖЕ МНОГЪ МИНЪШЪ,
САМОГЪ ИСКЪИ ПРАЗДНИКЪ БѢСОВЪКЪИ ВЕЛИКЪИ ВЪ ГРАДѢ КОПЪДЪ-
ВЪСЪ, ВЪ НЕГОЖЕ МНОЖИТВО НАРОДА МЪДЪУЧЕНКАГО СОБРАШАСА,
РАЗЛЪЧНАА ИГРАНА, ПОЗЪОРИЦА, КЪНИКАА РЪСТАНА, И БОРЕНА
СВОА, ВЪ ЧЕСТЕ НИЧИТЪВЪХЪ КОГЪВЪ СВОИХЪ ТВОРАХЪ: НА КОТЪ
РАА ПОЗЪОРИЦА ВСѦ ГРАДЪ СЪ ВЫСОКИХЪ МѢСТЪ ПРИЛЪЖНО СМО-
ТРАШЕ. ТОИ ПРАЗДНИКЪ ПРОВІДѦВЪ ДЪХОМЪ МѢА СЪАИ, РАЗЖКА
ИВНОСТІЮ ПО БЪЗК, И ѦСТАВІКА ГОРѢ И ПЪСТЫНИ, ПРИДЕ ВЪ ГРАДЪ,
И ВШЕДЪ ПОСРЕДѢ ПОЗЪОРИЦА, СЪА НА ВЫСОКОМЪ МѢСТѢ, НА НѢ-
ЖЕ БИ Ѧ ВЪХЪ ВОЗМОГАА ВЪДѢВЪ БЪТИ, И ВЪМЪАШИ ВОЗОПІ:

ѦЕРѢТОХІА

Димитрий, митр. ростовски, *Житията на светците (Чети-минеи)*, ч.1, Киев 1764

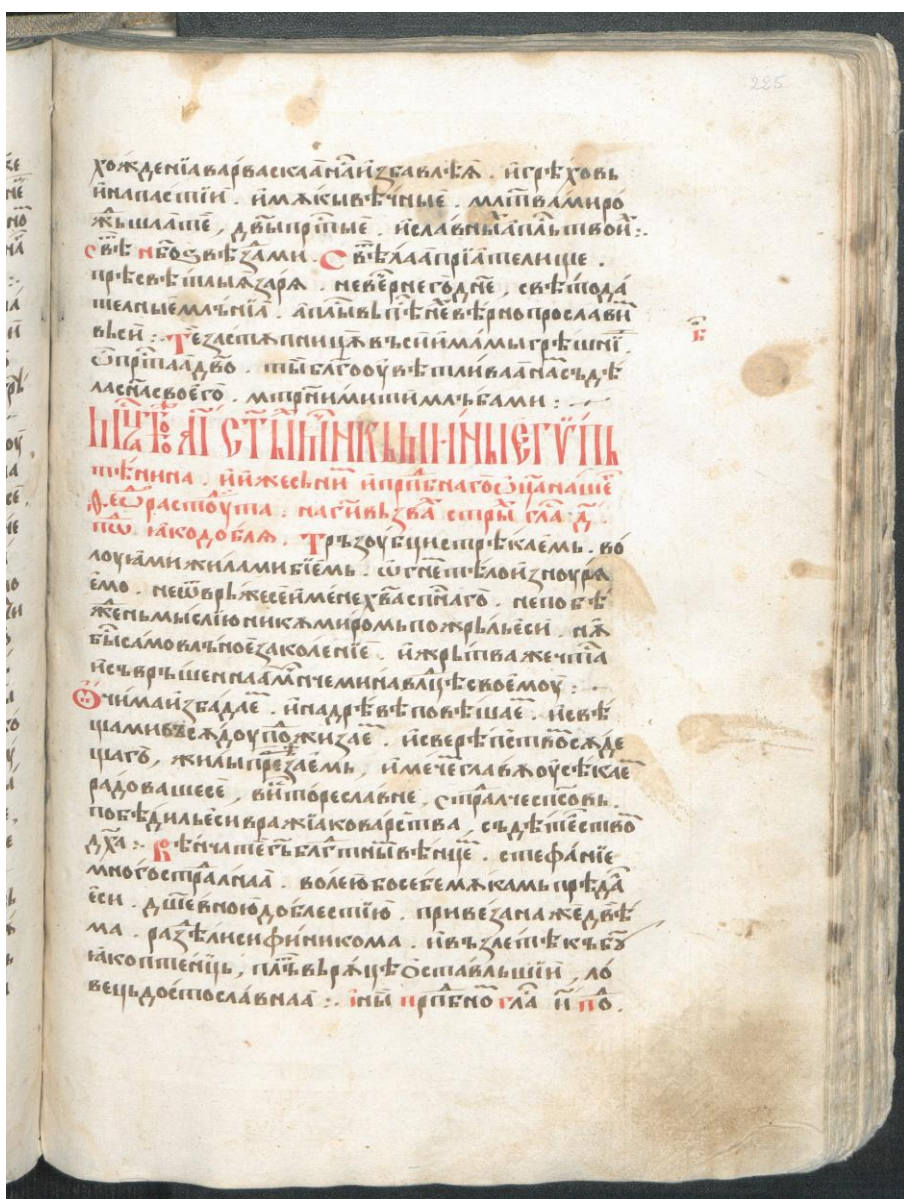
СКАЗАНІЕ ТИМОФЕЯ АРХІЕПЪКА
АЛЕКСАНДРІЙСКАГО Ѧ ТЪДА СЪХЪ СѦГЪ ВЕЛИКОМЪНКА МЪНЫ.

ПО СМЪРТИ НИЧИТЪВЪХЪ И ЕГОНАВІСТЪВЪХЪ РИМЪКЪХЪ ЦА-
РІИ, НАСТАВШЪ БЛАГОЧИТЪВОМЪ ЦАРѢ КОНСТАНТИНѢ ВІАН-
КОМЪ, И ВЪЕРѢ ВЪ ГДА НАШЕГО ІИСА ХРТА ѦМНОЖАЮЩІИ-
СА: НЕКОТОРИИ ХРТОМЪЦЫ Ѧ ГРАДА АЛЕКСАНДРІЙСКАГО, ПО-
НИКАШЕ ѦСТАВКА МОЩІИ СѦГЪ СЛАВНАГО МЪНКА ХРТОВА МЪНЫ,
СОЗДАША ЦРКОВЬ ВО ИМА ЕГЪ.

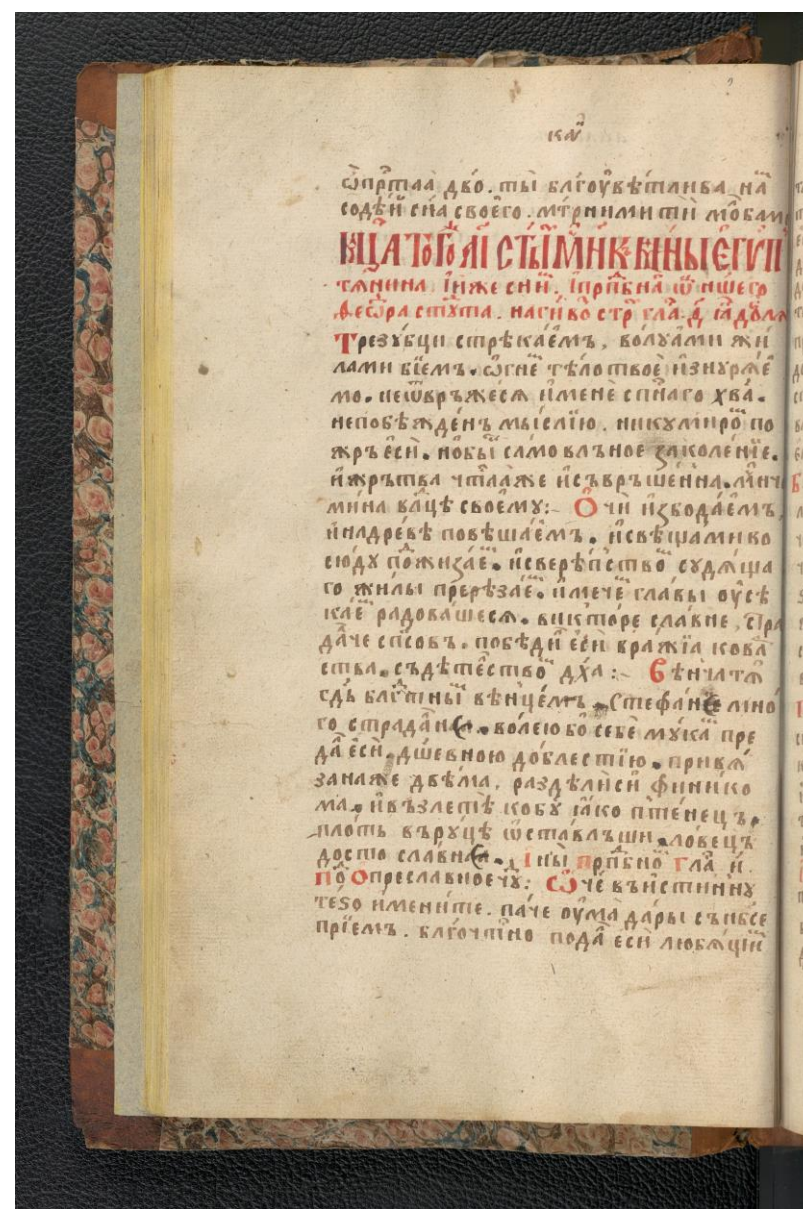
ВЪ ТО ВРЕМѢ КОПЪЦЪ ИСКЪИ Ѧ ЗЕМАН ИСАУРИКЪА БЛАГОЧИТЪВЪИ,
ВШЕДЪ ВО АЛЕКСАНДРІИ КОПЪА ДѢЩИ, СЛЪША МНОГАА ЧДІАА И НЕ-
ПЪЛЕНІА БЫВАЮЩАА ВЪ ЦРКВИ МЪНЫ СѦГЪ, И РЕЧЕ ВЪ СЕБѢ: НАДЪ
ѦЧЕО И АСЪ, И ПОКЛОНИСА ЧЪТЪАМЪ МОЩАМЪ СѦГЪ МЪЧЕНКА,
И ДАМЪ ИСКЪИ ДАРЪ ВЪ ЦРКОВЬ ЕГЪ, ДА МНОЖИТЪВЪ МЪ БѢДИТЪ
БГЪ МОЛИТВАМИ СТРАДАЦА СВОЕГО: И ТАКЪ КОСТАВЪ ПОИДЕ,
ВЪІАМЪ СЪ СОКОМЪ МЪШЕЦЪ ПОЛЪНЪ ЗЛАТЪНИКЪВЪ. И ПРИШЕДЪ КЪ БЪЗЪ-
РЪ ПОМОРИКОМЪ, Ѧ ВЪЕРѢТЕ ПРИВОЗЪ, И ПРИДЕ НА МЪСТО СЪАМОЕ ЛО-
ЖОНИТА: ТАМЪ ИЗШЕДЪ НА БРѢГЪ, НИКАШЕ, ГДѢ БИ ВЪ НАДЪХОДѢ-
ЩІИ НОЦЪ ПРИПОЧИТИ: БѢ БО ѦЖЕ ВЪЧЕРЪ, И ѦВЪЕРѢТЪ ИСКЪИ ХРАМЪ-
НЪ, РЕЧЕ ДОМОВНИКЪ: ДРЪЖЕ, СОТВОРИ МАТЬ, ПРИМА МА ВЪ ХРА-
МЪНЪ ТВОИ ДА ПРИНОЧЮ, ЗАИДЕ БО СЪНЦЕ, И БОИА ЕДИНЪ ИТИ
ВЪ ПЪТЬ, НИЖЕ ИМАМЪ ДРЪГА, НИЖЕ БИ СПЪТЪШИТЪВОЛАМЪ МЪ. ДО-
МОВНИКЪ ЖЕ РЕЧЕ: ВЪИДИ БРАТЕ И НОЧЪИ ЗАДѢ, ДОИДЕЖЕ ДЕНЬ ВОЗ-
ПАЕТЪ. ВШЕДЪ ѦЧЕО ГЪСТЬ ВЪ ХРАМЪНЪ, ПОЧИ И ѦЧЕПЕ. ДОМЪ-
НИКЪ ЖЕ ВЪДѢВЪ ПРИШЕЦА НОСАЩА МЪШЕЦЪ ЗЛАТА, ѦУАДЪВІА НА
НІ. И НАДЪЩАЮЩЪ ЕГО БѢСЪ, ѦУМЪАШИ ѦЧЕТИ ГОСТА СВОЕГО, И
ЗАМО НЕБѢ ВЪЗАТИ. КОСТАВЪ ѦЧЕО ВЪ ПОЛЪНОЩИ, СВОИМИ РЪКАМИ
ЕГО ѦУДАВИ, ТАЖЕ НА ѦУДИА СѢКЪШИ, СЪАЛАДЕ ТО ВЪ КОШИНЦЪ, И
ИКОМЪ ВО ВЪНТЪРИНЪИ КАЧЪТИ, И БЛАШЕ ВЪ ПОДЪВЪЗЪ МНОГѢ, ВЪН-
РАА СЪМЪ И ОБАМЪ, ИСКЪИ СОКРОВІННАГО МЪСТА, ГДѢ БИ ПОГРЕ-
СЪТИ ѦЧЕИНАГО. ТАКОВАА ЕМЪ МЪАЛАЩЪ, МОИКА ХРТОВА МЪНКА

КО ШЪ
НО СЪ
МО СЪ

ЗЛАТА
РАДЪ
МО СЪ
НА ѦРЪ
СЪТЪНЪ

BN Акс.2625, Минеи за окт.-ноем. на
о. Йоан от Риботич, 1555 г.

BN Акс.2816, Минеи за ноябрь,
нач. 17 в.

XI. Dnia Listopada. Ksiezyca dzien.

a	b	c	d	e	f	g	h	i	k	l	m	n	p	q	r	s
21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	1	2	3	4	5	6	7
t	u	A	B	C	D	E	F	G	H	M	N	P				
8	9	10	11	12	13	14	15	15	16	17	18	19	20			

W Turonie we Francyey narodzenie swietego * Mar-
cina biskupa y wyznawce / ktorego zywot tak wielki-
mi cudami byl chwalebny / iz y trzech vmartych zas-
luzyt byc wstrzeszycielem. W Kortyu w Phrybiey znamie-
nite mezenstwo swietego * Menny Egipczyka zolnierza /
ktory na przesladowaniu Dyoklecyanowym zarzucony pas-
...

Zywot swietego Menny mezennika.

z Martyrologium Bedy.

Tegoz dnia

Mennas Egipczyk / Chryscijancki rycerz / na przesla-
dowaniu Dyoklecyaná y Maxymiana Cesarzow / gdy

XII. NOVEMBRIS.

279

S. Menna miles, qui diris flagellis, ferreis ungi-
bus dilaceratus, aiebas: *Quis seperabit nos à Charita-*

te Chrij
qui cor
potest

11. Dnia LISTOPADA.

1751

wieczności miało trudnić drogę.

S. Menno zolnierzu, ktorys okrutnymi
biczami i zelaznymi paznokciami poszar-
pany mowil: *Kroz nas odlaczy od milosci
Chrystusowej: I nauczyles sie od Chrystusa,
nie bac sie tych, ktorzy ciało zabiiaja, ale
Boga, ktory moze do piekla poslac; po-
tym ogniem palony i po zelaznych sko-
rupach wloczony mieczem iestes sciety.*

SS. Walentynie, Felicyanie i Wiktory-
nie MM.

326

Wtora Czesć

Druga

S.

Acz

Bo

M

chwaly wie

kiego przyez

bylismy vti

NOVEMBER,

naprzod mekami okrutnymi byl probowany / naostatek gdy
na modlitwie klezac Panu IEZUSOWI Chrystusowi
dziekowal / miezem sciety / wiela cudow po smierci styal.
W Rawennie swietych mezennikow / Walentego / Felicya-
na / y Wiktoryna / ktore na przesladowaniu Dyoklecyanowym
ukoronowano. W Mesopotamiey swietego Athenodora
mezennika / ktory za tegoz Dyoklecyaná / y Eleususa starosty
ogniem dziezony / y innymi mekami trapiony / nakoniec skaza-
ny na sciecie / gdy lat wpadl / a zaden go inny scinac nie smial /
modlac sie zasnal w Panie. W Lugdunie swietego Wera-
na biskupa / ktorego zywot wiara y zaslugami cnot byl slawny.
W Klastorze / nazwanym Crypta ferrata, na roli Tuskulani-
skiej swietego Bartomieia Opata / towarzysha blagostawio-
nego Nilusa / ktorego zywot samze wypisal. W Prowin-
cyey Samnyiskiey swietego Menny pustelnika / ktorego cno-
ty y cuda swiety Grzegorz Papiez wspomina.

Божественнаго Теломати
са оныи Агидеи Уд
бодуи Теломати. Теломати
Теломати. Теломати. Теломати
Теломати. Теломати. Теломати

Pana wyznajac aż poległ za niego.
O SS : MĘCZENIKACH
WIKTORZE, WINCENTYM, Y MINIE. Nouébr: 11
WIKTOR WINCENTY Y MINA,
CHWAŁA TROYCB COGODZINA.
W Jktor Wincenty Mina troyca sie zebrata /
Jak na Ziemi tak w Ciebie, z nich jest Troycy chwala.
SAMEMU WIKTOROWI, S: MĘCZENIKOWI.
W Jktor Zwyciezca, Imie znamionuje,
Ze tu zwyciezyl, w Ciebie Triumphuje.
Wiktorze widzisz ze na Ziemi wojny /
A tys z Imienia do Zwyciestwa hojny s
Kto kolwiek nanas z złym umyslem biezy /
Wiktorze Tobie Zwyciezyc nalezy.
OS: MĘCZEN: PLATONIE

Łazarz Baranowicz, *Żywoty świętych ten Apollo pieje*, Kijów 1670, s. 255

Благодаря Ви за
вниманието!

jan.stradomski@uj.edu.pl

